

A csodálatos adventmozgalom bemutatása

I. Kicsiny pataktól a földrészt átszelő vízi útig

Kövessünk egy elragadó kicsiny patakot terjeszkedése során. Először egyetlen forrásból táplálkozott, majd folytatta magányos útját a fennsíkról le a széles völgybe. Hamarosan más patakocskák is csatlakoztak hozzá, és patak - patak után táplálta, mígnem kibővült egy szerény folyóvá. Ezután sorjában, más patakok és folyók – nagyok és kicsik – csatlakoztak hozzá. És ezeket növelte az olvadó hó és duzzasztotta az áztató eső, míg az eredmény egy óriási, földrészt átszelő vízi út lett – szélesedik, mélyül, minden mérfölddel gyorsabb és ellenállhatatlanul hömpölyög tova, míg csak a tekintélyes víztömeg el nem tűnik a hatalmas óceánban. Malomkereket forgat, és áramot fejleszt a parton és jókora vitorlás hajókat ringat a hátán. Ilyen egy nagy folyó élettörténete, mint pl. a Mississippié.

És így kezdődött Amerikában a nagy Miller-mozgalom vagy második advent mozgalom, mely a XIX. század elején indult. Talán nincs is csodálatosabb dolog az amerikai kereszténység történetében, amely hasonlítható lenne a XIX. század nagy adventmozgalmához vagy a Miller-mozgalomhoz. Kétségtelen, hogy nagyobb hatást gyakorolt Amerika lakosainak tudatára rövid 13 év alatt, mint amit a nemzeti évkönyvekben számos más vallásról feljegyeztek.

William Millernek a Krisztus küszöbönálló adventjéről és a közelegrő ítélet órájáról szóló egyéni bizonyágtételével kezdődött. **(444)** 1831-ben az első prédikációjával indult, melyet bizonyos „Előadások” hozzáadásával egészítették ki, 1833-ban röpiratként adtak ki, és teljes könyvvé kibővítve 1836-ban. Miller több évig egyedül dolgozott, mások véleménye is kezdett hozzá csatlakozni. Végül 1838-ban, három tekintélyes egyházi személy állt Miller mellé önzetlen szolgálattal; határozottan erősítve a küszöbön álló adventről szóló üzenetét. Még más bátor kezek és szívek is csatlakoztak ehhez a vállalkozáshoz az 1839 és 1840-es évek alatt. Egyre növekvő számban és terjedelemben kezdtek kiadni többféle könyvet, traktátot és folyóiratot.

1840 és 1842 között általános konferenciák növelték a bizonyágtevések hatását és súlyát. És 1843 és 1844-ben óriási tábori összejövetelek sátrakkal, erdei sátozásokkal harsogó hangon kezdték hirdetni a küszöbön álló adventet. Több ezren nyíltan adventistának vallották magukat ebben a várakozásban. Lelkesek – némelyek meglehetősen magas állásúak – jöttek az összes vezető felekezetből, hogy növeljék a harsogó kórust, míg nem az egész országban hallható lesz és még a tengereken túl is. Erre az időre egy csodálatos mozgalommá vált – 50.000 – 100.000 személy alkotta a hűséges magot – kb. 500 lelkész és 1500 nyilvános előadó hirdette a sürgető üzenetet minden embernek, mindenhol.

Kövessük most kicsit tovább a folyó hasonlatát. A példa szerinti patak más mellékfolyók által gyarapítva végül egy kontinenst átszelő hatalmas vízi úttá növekszik, mely alkalmasszerűen síkságokon halad át, ahol pangó pocsolyák és nádas mocsarak szegélyezik néhol a folyópartot. De nem ezek a part menti tulajdonságok alkotják, és nem is ezek jellemzik a folyót. Nem a kis forgatagok és örvények, és a keresztáramlatok, melyek alkalmanként ellentétes irányban folynak a folyó fő irányával, határozzák meg a folyó tartalmát vagy az uralkodó áramlatot. Inkább a mély fővonal jelzi a folyó medrét, amelyben megállás nélkül hömpölyög tovább a torkolat felé.

Így volt ez a XIX. század advent mozgalmaival is. Amint a folyó fő áramlása mellett ott találhatjuk mindkettőt, **(445)** a mélységeket és a gázlókat is, a kiugró sziklákat és a tajtékzó vízeséseket, a forgó örvényeket és áporodott pocsolyákat, úgy ez a hasonlat érvényes a millerizmusra is! De nem ezek alkotják a lényegét, vagy fedik fel igazi lelkületét. Minden változatos tulajdonságával és jellemvonásával együtt a Miller-mozgalom egy hatalmasan hömpölygő folyam volt, egy fő irányvonal mentén, óriási víztömegével mindent elsöpörve tört határozott célja felé.

Egy központi áramlás alakítja a hatalmas Mississippit, és az szerint kell véleményt alkotni róla. Ugyan úgy volt ez a Miller-mozgalommal is. A partjain voltak alkalmanként állóvizek vagy mocsaras területek, melyek néha mérgező rovarokat tenyésztve zavarták a környezetet. Vagyis magyarul szólva, voltak oda nem tartozó csoportok a Miller-mozgalom partjain, akik arra törekedtek, hogy részt vegyenek a testület tevékenységében, azonban sem részleteiben nem ismerték, sem lelkületét vagy üzenetét nem értették. Ilyen furcsa szegélyeket minden vallásos mozgalom partjain megtalálhatunk. De az advent-mozgalom hatalmas folyója állandóan és következetesen folyt tovább tízezreknek hozva életet, reményt és lelki megújulást, míg csak az advent reménység hatalmas folyamát mindenhol meglátták és megéreztek.

II. A Miller-mozgalom két fő szakasza.

Tekintsük meg most – mint egy úti térképet – a mozgalom fő vonásait, hogy azután könnyebben követhessük haladását. A Miller-mozgalomnak két fő szakasza volt – a kezdeti, vagy az „1843”-as szakasz, és a későbbi és nagyobb szakasz, az „1844”-es, amelyben csúcspontját érte el. Habár elválaszthatatlanul összefüggnek, ennek ellenére teljesen különbözőek. E kettős szempontot emlékezetünkben kell tartanunk – mint uralkodó fogalmat –, mivel az egyik várakozása élesen különbözött a másiktól. Valóban, az alapvető fejlődést és a mozgalomnak, mint egésznek a folyamatát nehezen tudják megérteni azok, akik nem értik meg ezeknek a motiváló gondolatoknak és cselekedeteknek a hátterét.

Az első szakasz magába foglalja azt az időszakot, **(446)** ami Millernek a második adventről tartott szerény prédikációjával kezdődött, melyet 1831. augusztus második vasárnapján tartott, egészen az általa megvizsgált „zsidó szent év 1843”-ban való lejártáig. Az előzetes „1843”-as szakaszban – kb. 13 évig tudat alatt – Miller volt az elismert vezető, először gyakorlatilag egyedül dolgozott, később más lelkészek és csoportok csatlakoztak hozzá számukban mindig szaporodva, amíg egy nagy rendezett mozgalommá vált, megosztva másokkal a növekvő terheket a nyilvános kijelentések és vezetői felelősségek hordozásában. Ez nem egyetlen ember ügye volt.

A másik oldalon, a második vagy „1844”-es szakasz rövid, intenzív, emelkedő volt. Ez nagyobb részt mások kezében volt, mert Miller öregedett és gyakran volt beteg, és nem volt aktív résztvevője ezeknek a későbbi fejleményeknek. Ezt az „1844-es zsidó év” szakaszt nevezték a „hetedik hónapi mozgalom”-nak, mivel a várakozás csúcspontját a jól ismert szimbolikus engesztelési napra, a „hetedik hónap tizedik napjára” alapozták. Erről a Tishri 10. napjáról a milleriták kiderítették, hogy a régi zsidó naptárrendszer szerint egybevág 1844. október 22-vel, mert ez megegyezik a mi modern naptárunkkal.

A Miller-mozgalomnak ez a hetedik-hónapi szakasza a valóságban csak rövid három hónapig tartott. Azonban ezek a hónapok tömve voltak gyors, intenzív fejleményekkel és olyan csodálatos teljesítményekkel és eredményekkel, hogy majdnem lehetetlennek látszott, hogy ilyen dolgok megtörténjenek ilyen rövid idő alatt. A följegyzések bizonyítják, hogy megrázták az egész kontinenst Main-től a Mississippi völgyig, Quebec-től New Orleans-ig. Ezeknek a napoknak ez volt a legfeltűnőbb vallásos fejleménye. A leírásban mindig gondosan, hűségesen törekszünk bemutatni

a vezető személyek életét a körülmények szerint. Ők nem hideg, elkülönített, névleges emberek voltak, hanem melegszívű élő személyek – mindegyikük egyedülálló történettel és a saját egyéniségével. De cselekedeteik és szavaik összhangban voltak, ezek a férfiak együtt képezték a Miller-mozgalom vezetőségét.

Ezt a két szakaszt – amint haladunk – gondosan át fogjuk tekinteni próféciai, **(447)** időrendi, naptári és történelmi szempontból, valamint a bőséges bizonyítékokat és fontos helyeket, melyekre a milleriták hangsúlyt helyeztek. Összesen csak annyit kívánunk az olvasótól, hogy határozottan legyen annak tudatában, hogy ettől kezdve két fő vonalra van osztva a mindent elsöprő Miller-mozgalom. Így képesek leszünk megérteni, és könnyebben felismerjük az előttünk feltárt fontosabb fejleményeket.

Ezt az átfogó képet - tanulmányunknak megfelelően - lebontjuk a két fő csoport természetes alcsoportjaira. Ezek időrendben szabályosan, fokozatosan és következetesen vagy korszakonként, vagy fejlődés szerint következtek. Ebben a tekintetben azért jegyezzük ezt meg, mivel képessé tesznek bennünket, hogy úgy ismerjük fel a fejlemények alapját, ahogy ők kifejtik – éppen úgy, mint ahogy egy hangverseny nyomtatott programjával kezünkben, mely felvázolja a részleteket és azonosítja a vezető karaktereket és segít felismerni a vezető szóló fő témáját, a duettek, triókat és a kórusokat az előszóval és a közjátékkal együtt - a Szentírás szerint. Ilyen szándékkal vázoljuk fel korszakonként a Miller-mozgalom két fő csoportjának alkotó elemeit.

III. A Miller-mozgalom nyolc fokozatosan emelkedő időszaka

A Miller-mozgalom sorrendben nyolc, meglehetősen élesen körülhatárolt, de szorosan összefüggő időszakot foglalt magába, mely állandó lendülettel és támogatókkal gyarapodott és fokozottan éreztette határozott erejét és befolyását a vallásos világban. Méretében növekedett, és erőben gyarapodott, útjában - mint a hólabda a lejtőn lefelé – fölszedve új tömeget és megnövekedett erőt, amint haladt előre.

Ez a nyolc időszak olyan jól megkülönböztethető, hogy egy hatalmas drámában a fokozódó cselekményhez hasonlíthatták, változó jeleneteivel, de állandó szereplőkkel, csoportjaival, uralkodó témájával, fényeivel, zenekarával – **(448)** csak ez egy kijózanító valóság volt, nem valamely termékeny képzelet koholmánya. Ez nem kitalálás volt, hanem egy nagy történelmi valóság, megtöltve hatásos színekkel, formákkal és megmozdulásokkal. Vezető alakjai nem színészek voltak, akik színlelt hévvel

mondják el szerepüket, hanem valódi résztvevők, akik mély meggyőződésük szerint élnek. Tehát ez egy élő, lüktető dráma volt a legmegragadóbb fajtából. És vezető színészei a korszak kiemelkedő férfiai voltak.

Ennek a felosztásnak az első szakasza Miller magányos bizonyágtevése volt New York állam, Új-Anglia és Kelet-Kanada kis városaiban és vidéki közösségeiben „*Előadások*” című könyvével, mely mint irodalmi támogatás végre megjelent. Ez a szakasz hozzávetőleg 1831-től 1838-ig terjed – Miller csak 1834-től lett foglalkozásszerűen prédikátor.

A második szakasz (1838-1840) bemutatkozás volt és ezt felgyorsította Miller fellépése a városokban, majd ezután több különböző meggyőződésű befolyásos lelkész csatlakozott hozzá, tovább növelve többféle írásművel, beleértve Litch első könyvét is és az első millerita folyóiratot, az *Idők Jeleit* (*Signs of the Times*).

Következett a harmadik, a generál konferenciák időszaka, - összesen 16 értekezet - (1840-1842), a mozgalom feltűnő terjeszkedésével, az üzenet kikristályosodása és értelmezése, az amerikai gondolkodásra és köztudatra gyakorolt mind erősebb hatásával. Ehhez hozzájárult az igehirdetők generál konferenciájának szolgálata, amihez hozzá kell még adni több mint 100, párhuzamosan megtartott helyi összejövetelt, ahol eredményesen hirdették az Igét a laikusok számára és ezeket az alkalmakat nagy létszámú hallgatóság részvétele jellemezte.

A negyedik, az óriási tábor-összejövetelek korszaka következett – három hónap alatt 31, és két év alatt több mint 124 (1842-1843) – és ezekhez jelentősen hozzájárult a sátorösszejövetelek sorozata Amerika legnagyobb sátor pavilonjával, és több mint rengeteg adventista folyóirat egész serege, kibővítvé a második advent irodalmának könyveivel és traktátaival, és rátermett prédikátorok terjesztették üzenetüket mindenfelé nyugaton, északon és délen.

(449) Az ötödik szakasz következett, amikor felvirradt az ellenállás, a tagoknak az egyházakból és a lelkészeknek korábbi elkötelezettségükből való elúzásának időszaka, azért mert hitték, tanították, tanúsították és énekelték az advent reménységet – ez az időszak 1843 nyarától 1844 őszéig tartott. A hatodik következett – meglehetősen egybeesik a korábbi szakasszal – a „várakozás ideje” vagy a „szunnyadás ideje”, ahogy azt gyakran nevezték, egy néhány hónappal a zsidó szent év „1843” végét követően, amely 1844. április 18. elmúltával ért véget. Ez az újrendezés ideje volt.

Ezután a hetedik szakasz következett, a nagy hetedik-havi mozgalom, vagy az eredeti „Éjféli Kiáltás” közel 50.000 – 100.000 személy vonult ki az egyházakból, és még azok serege, akik általában szimpatizáltak a mozgalommal. Ez a szakasz a könyvek bámulatos forgalmával és nagy előrehaladással feltűnően intenzív és hatalmas cselekedetek ideje volt. Kb. 200 fölszentelt lelkész és közel 2000 laikus előadó volt a területen, nagy mennyiségű könyv, folyóirat, traktát és szórólap segítette őket munkájukban, fokozódó hangerővel, gyorsított tempóval és növekvő eredménnyel – kitolva a határidőt 1844. október 22-re. Összefűzte őket az advent reménység láthatatlan köteléke, amely erősebbnek bizonyult, mint bármilyen egyesítési szerződés.

És a nyolcadik szakasz volt természetesen a nagy és keserű csalódás, a megghiúsult reménység és várakozás következtében, mely az összes bizonyíték újratanulmányozásához vezetett abból a célból, hogy megállapítsák a tévedés jellegét és újjászervezzék a jövőre vonatkozó terveket. Ebből az adventisták két különböző fő osztálya vagy csoportja bontakozott ki, melyek ebben az időben tovább haladtak saját külön útjukon – a többség kezdetben lassan összezsugorodott, és a másik lassan, majd hirtelen terjeszkedve, végül teljesen kiterjedt az egész földgolyóra. Az utóbbi csoport kifejlődve, maga mögött hagyta a Miller-mozgalmat és 1844. október 23-ának reggelén kezdetét vette, – a csalódás végzetes napját követő napon – a nagy második adventmozgalom újjászervezésének és újjászületésének folytatása, amely világméretűvé vált.

(450) De hozzá kell tennünk, hogy e fejlődő szakaszok egyike sem helyettesítette az előtte lévőket. Mindegyik terjeszkedés vagy növekedés új javaslatokat vagy hangsúlyt eredményezett a mozgalomban, melyek egyszerűen kiterjesztették működési területét és növelték hatékonyságát. Anélkül, hogy félretettek volna valamit mielőtt elveszett, egyszerűen hozzátették ahhoz, amit a múltban használtak. És minden korábbi felhasználtak, ami elősegítette a munka folytatását.

Ilyenformán a tábor-összejövetel a nagy városok vagy közösségek elérésének csupán új és kibővített módszerei voltak, míg a templomokat, csarnokokat, színházakat, sátor-összejöveteleket és imaházakat teljesen kihasználták. És a konferenciákat hasonlóképpen folytatták a tábor-összejövetel bevezetése után is. Ezek az új javaslatok növelték és fokozták az előző befolyását és így együtt több embert és különböző csoportokat értek el.

IV. A Miller-mozgalom vezetőinek jelleme és képessége

Minden vallásos mozgalom egyénekből áll, tagja minden erősségével és gyengeségével. Ahhoz, hogy megértsük egy ilyen mozgalom lelkületét, eszményeit és mozgató erejét, meg kell ismernünk vezetőit. Tehát, azért hogy megértsük és felfogjuk a Miller-mozgalom közös jellemzőit, személyesen meg kell ismernünk azokat az egyéneket, akik Miller meghitt munkatársai voltak, és akikkel együttműködött. Bár háttérük, neveltetésük, felekezeti hovatartozásuk és személyes eredményeik élesen különböztek, voltak bizonyos kiemelkedő jellemvonásaik, melyek társaikéval egybevetve alkották minden idők legegységesebb vallási mozgalmát.

Eleinte a Miller-mozgalom egy felekezetközi mozgalom volt, akik az ezer év előtti második adventet hirdették, a különböző egyházak – a baptisták, kongregacionalisták, metodisták, keresztények, presbiteriánusok, lutheránusok, episzkopálisok, tanítványok – szimpatizáló lelkészei által. Sok támogatót azonban abban az időben, a széles körben **(451)** elterjedt hitetlenség és kételkedés soraiból nyertek, és ezek közül néhányan a közelgő advent lelkes hírnökévé váltak.

Sem Miller, sem a társai nem gondoltak eleinte semmiféle egyházi szervezet létrehozására, ugyanúgy, ahogy Wesley sem szándékozott elhagyni az anglikán egyházat, amikor lelki ébredést kezdett, vagy Campbell a „Tanítványai” csoportjával. Az advent reménysége az egyház történelmi reménysége volt – a legnagyobb tisztaság napjaiban az ősegyház hitének és reménységének szíve dobogott. Bizonyára, úgy gondolta Miller, örömmel fogadják az ébredésre hívó üzenetét. És eleinte sokan boldogan fogadták, különösen a kisebb gyülekezetek a kisebb városokban és vidéki közösségekben. De rövidesen minden megváltozott.

Mély meggyőződésű és független gondolkodású vezetőket igényelt az, hogy szembeszálljanak a népszerűtlen és ellenséges érülettel, amely időnként lerohanta őket, sőt még erőszakosan ellenük is fordult. Alaposan ismerniük kellett hitük alapjait és a történelmi bizonyítékokat, melyek a beteljesedett próféciaik körülményeihez nyújtottak magyarázatot. Kérdőre vonták és kigúnyolták őket, álláspontjukat nemcsak a kételkedők, a deisták és a hitetlenek támadták meg, hanem a kor buzgó lelkészei, teológusai és tanítói is, akik megkedvelték azt a ragyogó világmegváltó életszemléletet, mely a dicsőséges jövőben ezer évre terjed ki – vagy több ezer évre -, és így Isten az ő országát emberi erőfeszítéssel, isteni hatalommal alapítja meg. Az ilyenek előtt visszataszító volt a korszak katasztrofális befejeződésének

küszöbön álló elgondolása, és hírnökei kifejezetten ellenszenvesek voltak. Ez volt az ellenállás gyökere és az összeütközés szíve, melynek csúcspontja felé haladtak.

A minden dolog küszöbön álló katasztrófális végének hirdetőit szűklátókörűnek, kiegyensúlyozatlannak, társadalomellenesnek és fanatikusnak bélyegezték, akik útjában állnak a lelki és mennyei fejlődésnek. Ezért nem lehet megengedni, hogy divatjamúlt eszméiket hirdessék, szakadást okozva azon idő várakozó egyházaiban. Sokan – bár nem mindenki – a korabeli tudósok közül ellenük volt. Határozott ellenállás fejlődött ki. **(452)** Ezért független gondolkodású és mély meggyőződésű, ugyanakkor művelt elméjű férfiakat igényelt egy ilyen népszerűtlen üzenet hirdetése.

De a millerita vezetők szilárd jellemű férfiak voltak. Sokan közülük tapasztalatokat szereztek a rabszolgatartás elleni és mértékletességi háborúban, melyekhez az egyházak és papok közül sokan ellenségesen viszonyultak. Ezek a férfiak határozott jelleműek és feltűnően jó képességűek voltak. Készek voltak adni és kapni. Egy nagyobb, vallási nézetek és alapos meggyőződés feletti viszály volt kialakulóban és vált elkerülhetetlenné.

V. Ennek a csodálatos jelenségnek a próféciai magyarázata

Lehetetlen anélkül megértenünk a milleriták reménységét és várakozását, hogy megértenénk mélyen gyökerezett hitüket, amelyből származtak. Egy folyamatosan megvilágosodó próféciai magyarázat volt kétségtelenül minden egyes nagyobb előretörés és határozott haladás közös nevezője. Ez, és csakis egyedül ez a magyarázata az „1843”-tól „1844”-ig terjedő időszakra való áttérésnek. És minden egyes új módszert, amit alkalmaztak, és minden adódó lehetőséget, amit felhasználtak, egyszerűen azért vonták be, mint egy másik, még megfelelőbb eszközt, amit igénybe vettek, hogy üzenetüket és a próféciaikba vetett szilárd hitüket minél több emberhez eredményesen eljuttassák.

Az időszak történelmi elhelyezése, a mozgalom legfontosabb egyéniségeinek bemutatása, meggyőződésük följegyzése, levelezésük, prédikációik és a konferenciák, sátor-összejöveteleik, írásaik és közös nyilatkozataik, és a traktátjaik, szórólapjaik, könyveik és folyóirataik csupán csak eszközök voltak annak a prófétikus üzenetnek a világ számára való közvetítéshez, melyre elhívatottnak érezték magukat. Ez volt a mozgalom szíve, bámulatos aktivitásuk hajtóereje, olyan teljesítményeket eredményezve, hogyha figyelembe vesszük szám szerinti nagyságukat,

valóban csodálatosnak találjuk. A Miller-mozgalom dobogó szíve tehát a próféciák voltak.

Minden állásfoglalásuknak, tervüknek és fejlődésüknek az volt a kulcsa, hogy helyes vagy helytelen, hithű vagy eretnek. Következésképpen a próféciákról alkotott felfogásukat abból a célból kell megértenünk, **(453)** hogy megérthessük a mozgalom jelentőségét. Másképpen tetteik alaptalanok és értelmetlenek lennének. A második rész (a Miller-mozgalom) párhuzamos az első résszel (nem millerita magyarázatok), és a kettő együtt alkot képet az 1844-ig terjedő időről.

Joggal tehetjük fel a kérdést, hogy az „1843” és „1844” évvel kapcsolatos nagy várakozásuk vajon nem csak egy meggondolatlan, irreális elmélet volt-e? Nem egy egyéni elgondolás önfejű belemagyarázása volt-e ez, példa és minden tudományos alátámasztás nélkül, és a Szentírás, a történelem vagy a logika józan alkalmazásának hiányában? Vagy évszázadok, sőt 2000 év fokozatosan haladó fejlődésének és általánosan elfogadott bibliai elveknek az értelmezése, prófétikus szövegmagyarázatának cáfolhatatlan pontossággal való beteljesedésének eredménye volt-e, amelyeket – mint ahogy a századok folyamán többször előfordult – éppoly rosszul alkalmaztak azon események természetére vonatkozólag, melyekben reménykedtek, azonban téves várakozásuk ellenére is ezek a korszakok prófétikus drámájában – ebben az időben – a következő ésszerű lépésnek látszottak? Erre kívánunk határozott feleletet találni az eredetileg feljegyzett bizonyítékokból – ezeknek a férfiaknak a saját írásaiból.

VI. Magasztos képességük és mozgó erejük

Különböző felekezetekből jött férfiak – némelyikük széleskörű tapasztalattal, nemes neveléssel és szellemi erővel, a kiegyensúlyozott és éles összehasonlító-képességgel, a Szentírásban jártas és a bibliai nyelvezetet, történelmi-, kronológiai és naptári időszakokat nagyon értő – közös tanulmányozásra és meggyőződésük és bibliai bizonyítékaik összehasonlítására jöttek össze. Amikor azután egységes következtetésekre jutottak, ez arra készítette őket, hogy ezt az együttes felfedezést hirdessék minden embernek. Ezek a bibliai és prófétikus kiindulópontok, logikus következtetések és történelmi bizonyítékok, amelyek alátámasztották, olyannyira meggyőzőek voltak, hogy az éles elméjű papok százait győzték meg azok helyességéről, és előbb-utóbb minden vezető felekezetből eljöttek, hogy bevessék erejüket ebbe az új mozgalomba.

(454) Intelligens laikusok ezrei, férfiak és nők, akiknek különböző szakterületen volt képzettségük – mint tanítók, orvosok, ügyvédek, szerkesztők, stb. – hasonlóképpen összekapcsolták szívüket és kezüket ebben a nagy munkában. Ez nem pusztán általános hiszékenység volt. Ezért utána kell néznünk hitbeli életfelfogásuknak és cselekedeteik indítékainak, amelyek előrelépésre készítették őket, és amelyek létrehozták a modern idők egyik legcsodálatosabb vallásos keresztes hadjáratát.

Ezt kutatjuk majd a korabeli forrásművek részletes áttekintésével – annak az időnek páratlan teológiai küzdelmének mindkét oldalán álló férfiak írásaiból – könyveik, újságcikkeik, brosúráik, traktátjaik, szórólapjaik, táblázataik és legmeghittebb kézirat anyaguk, mind naplóik, mind leveleik, prédikációik és előadásaik vázlatai, cikkeik, levélváltásaik és kijelentéseik alapján. Ezek képezik majd azt a forrást, melyekből a tényleges bizonyítékokat nyerjük. A bizonyítékokat őszintén és hűségesen mutatjuk be, hogy mindenki, aki ismerni kívánja az eseményeket, megbízhatóan dokumentált formában találhassa meg.